

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.1.26>

REALIZACJI KONSTITUCYJNEGO PRAWA DO POKOJOWYCH ZGROMADZEŃ JAKO PRZEDMIOT REGULACJI ADMINISTRACYJNO-PRAWNEJ

Ivan Yovenko

student Naukowo-Badawczego Instytutu Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-3188-4328

e-mail: Ivan_yovenko@ukr.net

Adnotacja. Artykuł poświęcono kształtowaniu aktualnej myśli naukowej na temat realizacji prawa do pokojowych zgromadzeń na Ukrainie jako przedmiotu regulacji administracyjno-prawnych. Kompleksowo wyjaśnia się system podstaw (normatywno-prawny, faktyczny i proceduralny) oraz podstawowych warunków (obecność okoliczności pozytywnych, brak negatywnych okoliczności rzeczywistości ograniczających lub wykluczających realizację prawa) realizacji odpowiedniego prawa konstytucyjnego. Na podstawie krytycznej analizy podstaw i warunków realizacji konstytucyjnego prawa do zgromadzeń pokojowych autor uzasadnia stanowisko, zgodnie z którym realizacja konstytucyjnego prawa do zgromadzeń pokojowych jest przedmiotem regulacji administracyjno-prawnych. Za to stanowisko podano poniższe argumenty: chociaż art. 39 Konstytucji Ukrainy pozostaje głównym punktem odniesienia dla swobody pokojowych zgromadzeń (i realizacji prawa do pokojowych zgromadzeń), realizacja odpowiedniego prawa jest w dużej mierze uregulowana przez przepisy prawa administracyjnego (materialnego i procesowego); normatywną podstawą realizacji prawa do pokojowych zgromadzeń na Ukrainie są normy, w których państwo ma obowiązek zapewnienia realizacji takiego konstytucyjnego prawa, a także zapewnienie przez państwo odpowiedniego trybu funkcjonowania reżimu bezpieczeństwa publicznego i porządku podczas pokojowych zgromadzeń.

Słowa kluczowe: prawo konstytucyjne, prawo do zgromadzeń pokojowych, zakres egzekwowania prawa, realizacja prawa, regulacja administracyjno-prawna, przedmiot regulacji, procesy demokratyczne.

IMPLEMENTATION OF THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO PEACEFUL ASSEMBLY AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

Ivan Yovenko

Applicant at the Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-3188-4328

e-mail: Ivan_yovenko@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the formation of an up-to-date scientific opinion on the implementation of the right to peaceful assembly in Ukraine as an object of Administrative and Legal Regulation. The system of grounds (normative, factual, and procedural), as well as the main conditions (the presence of positive circumstances, the absence of negative circumstances of reality that limit or exclude legal realization) for the implementation of the relevant constitutional right, is comprehensively clarified. Based on a critical analysis of the grounds and conditions for the realization of the constitutional right to peaceful assembly, the author justifies the position that this realization is subject to administrative and legal regulation. This position is approved by the next arguments: 1) although Art. 39 of the Constitution of Ukraine remains the main guideline of the breadth of freedom of peaceful assembly (and the exercise of the right to peaceful assembly), the realization of the relevant right is mainly regulated by the norms of administrative (substantive and procedural) legislation; 2) the normative basis for the realization of the right to peaceful assembly in Ukraine is the norms in which the state is entrusted with the duties to ensure the implementation of such a constitutional right, as well as to ensure the proper functioning of the regime of Public Security and order during peaceful assemblies.

Key words: administrative and legal regulation, constitutional right, democratic processes, law enforcement field, the object of regulation, the realization of the right, right to peaceful assembly.

РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Іван Йовенко

здобувач Науково-дослідного інституту

публічного права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-3188-4328

e-mail: Ivan_yovenko@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена формуванню актуальної наукової думки про реалізацію права на мирні зібрання в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Комплексно з'ясовується система підстав (нормативно-правова, фактична і процедурна), а також основних умов (наявність позитивних обставин, відсутність негативних обставин дійсності, що обмежують чи унеможливають правореалізацію) реалізації відповідного конституційного права. На підставі критичного аналізу підстав і умов реалізації конституційного права на мирні

зібрання автором обґрунтовується позиція, відповідно до якої реалізація конституційного права на мирні зібрання є об'єктом адміністративно-правового регулювання. На користь цієї позиції наводяться такі аргументи: хоча ст. 39 Конституції України залишається основним орієнтиром широти свободи мирних зібрань (і реалізації права на мирні зібрання), реалізація відповідного права в основному врегульована нормами адміністративного (матеріального та процесуального) законодавства; нормативну основу реалізації права на мирні зібрання в Україні складають норми, в яких на державу покладаються обов'язки щодо забезпечення реалізації такого конституційного права, а також забезпечення державою належного функціонування режиму публічної безпеки і порядку під час проведення мирних зібрань.

Ключові слова: конституційне право, право на мирні зібрання, правоохоронна сфера, реалізація права, адміністративно-правове регулювання, об'єкт регулювання, демократичні процеси.

Постановка проблеми. Норми Конституції України спрямовані на формування гармонійного суспільного життя, яке в сучасній правовій та демократичній державі ґрунтується на балансі різних законних інтересів, про порушення (про потенціальні порушення) яких має право заявляти (повідомляти) будь-яка особа, зокрема, колективним чином, не створюючи при цьому непропорційну шкоду чи небезпеку для прав, свобод і законних інтересів інших осіб, інтересів і безпеки суспільства та держави. Особливо актуальним окреслене питання постає саме для України з огляду на: 1) наявний досвід значних утисків свободи мирних зібрань органами публічної влади загалом (та системою Міністерства внутрішніх справ України, зокрема) під час загальнонаціональних масових протестів 2013–2014 рр. (Краснова, 2015: 129; Лісничук, 2017: 234); 2) політичні умови розвитку держави з 2019 р. надали новий імпульс триваючому процесу реформ (Mukhailiuk, DiMatteo, 2021: 61), зокрема в частині регулювання права на мирні зібрання, хоча міжнародними організаціями досі фіксується (Сидоренко, Лаціба, 2020: 11–12) низка проблем захисту свободи мирних зібрань і безпеки громадських активістів. Отже, можна дійти висновку про актуальність дослідження сутності та проблематики реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні як особливого об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. На сьогодні багатьма вченими (як юристами-конституціоналістами, так і юристами-адміністративістами) опубліковано низку наукових праць, присвячених з'ясуванню сутності мирних зібрань, права на такі зібрання й реалізацію цього права, серед яких: О.В. Васильовська, О.Л. Власенко, А.Г. Загороднюк, С.М. Онищенко, С.І. Паньок, В.Г. Поліщук, А.Л. Правдюк, М.А. Самбор, М.Л. Серета, М.В. Філоретова, О.С. Шкарнега, Л.В. Ярмол та інші науковці. Наукові праці цих та інших вчених і дослідників сприятимуть з'ясуванню сутності конституційного права на мирні зібрання як об'єкта адміністративно-правового регулювання в Україні.

Метою статті є формування актуальної наукової думки про реалізацію права на мирні зібрання як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Досягнення цієї мети полягатиме у виконанні таких завдань: 1) виокремити та проаналізувати основні підстави реалізації права на мирні зібрання в Україні; 2) з'ясувати та проаналізувати основні умови реалізації права на мирні зібрання в Україні; 3) окреслити сутність реалізації права на мирні зібрання як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація конституційного права на мирні зібрання, як форма безпосередньої демократії в державі, не може бути зарегульованою державою (щоб не створювати несправедливі нормативні бар'єри, які ускладнюватимуть реалізацію такого права), однак реалізація досліджуваного права в науково-практичному контексті може бути конкретизована через виокремлення основних підстав і умов реалізації такого права. Ці підстави та умови, у свою чергу, можуть розглядатись також і в якості орієнтирів для держави в питанні забезпечення суб'єктів реалізації вказаного права відповідними конституційними, адміністративно-правовими та іншими гарантіями.

На сьогодні комплекс підстав реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні складають такі обставини практичної дійсності:

1. Нормативно-правова підстава реалізації конституційного права на мирні зібрання. В Україні нормативну основу реалізації вказаного права становить ч. 1 ст. 39 Основного Закону, що розуміється урахуванням: 1) особливостей обмеження цього права відповідно до ч. 2 ст. 39 Конституції; 2) правових позицій Конституційного Суду України, викладених ним у рішеннях від 19.04.2001 р. № 4-рп, від 08.09.2016 р. № 6-рп/2016. Гарантування конституцієдавцем права на мирні зібрання та на реалізацію цього права стало реальним у результаті впливу на державотворчі процеси в Україні міжнародно-правового режиму прав людини (ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основних свобод). Поряд із тим вимоги ч. 1 ст. 9 та ст. 39 Конституції України, а також зміст міжнародно-правових стандартів свободи мирних зібрань сукупно засвідчують проблему невідповідності вимог ст. 39 Основного Закону відповідним міжнародно-правовим стандартам (Yarmol, 2017: 124–125). Важливим вирішення цього питання зумовлена тим фактом, що недоліки регламентування конституцієдавцем свободи мирних зібрань безпосереднім чином позначаються на якості та відповідності міжнародним стандартам стану регламентації реалізації цього права, а також діяльності держави щодо забезпечення цього права.

2. Фактична підстава реалізації конституційного права на мирні зібрання, котра, як правило, зумовлена: 1) наявністю в організаторів зібрання потреби зібратись і «транслювати» публічним чином «повідомлення» певному адресату; 2) наявністю в організаторів зібрання потреби «транслювати» певне «повідомлення» шляхом використання будь-якої форми реалізації права, передбаченого в ст. 39 Конституції України, та користування при цьому відповідними гарантіями реалізації конституційних прав.

3. Процедурна підстава реалізації конституційного права на мирні зібрання. Ця підстава пов'язується із процедурою інформативного (тобто не дозвільного) характеру (шляхом подання організаторами зібрання заяви до адміністративного органу про проведення зібрання в певній формі) (Мельник, 2015: 129), що вказує на прогресивність правового регулювання реалізації досліджуваного права в Україні як у дійсно правовій та демократичній державі.

Розглянувши основні підстави реалізації конституційного права на мирні зібрання, можемо перейти до розгляду основних умов реалізації цього права.

1. Наявність позитивних обставин реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні. Оскільки в нашій державі, як у дійсно правовій та демократичній державі, громадяни практично не обмежені в свободі мирно збиратись, реалізуючи право, закріплене в ст. 39 Конституції України, то й обсяг позитивних умов реалізації цього права не може бути не виправдано широким. Також зазначимо, що будь-яка свобода не є безмежною, й не є виключенням також свобода мирних зібрань, яка об'єктивується в громадянському суспільстві та позначається на стані безпеки суспільства, на гармонійному соціальному співжиттю членів суспільства тощо. Саме тому реалізація конституційного права на мирні зібрання в Україні вимагає наявності таких позитивних умов: 1) достатність сукупності підстав для реалізації права на мирні зібрання в конкретний момент часу, коли планується проведення мирних зібрань і ці зібрання проводяться; 2) декларативна та фактична безпечність зібрань.

2. Наявність негативних обставин дійсності, що унеможливають реалізацію конституційного права на мирні зібрання в Україні (чи дозволяють обмежену реалізацію цього права), а саме: 1) наявність рішення суду, що набрало чинності та забороняє проведення конкретних зібрань (тобто це рішення не було оскаржено в апеляційній інстанції); 2) наявність рішення адміністративного органу, яким було накладено певне обмеження на реалізацію права на мирне зібрання без заборони проведення відповідного заходу (якщо таке рішення не оскаржувалось в порядку адміністративного судочинства чи суд вирішив відповідний публічно-правовий спір, обґрунтовуючи свою позицію ч. 9 ст. 280 Кодексу адміністративного судочинства України); 3) наявність запровадженого адміністративно-правового режиму, який обмежує будь-які (зокрема, мирні) зібрання на певній території держави (чи в державі загалом), окрім тих зібрань, які є дозволеними (йдеться про режими, які запроваджуються у порядку передбаченому законами України «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану», а також про особливі режими, обумовлені ризиками епідеміологічної безпеки населення, прикладом яких є режим запобігання поширення коронавірусної хвороби COVID-19).

Отже, з викладеного випливає, що в Україні реалізація конституційного права на мирні зібрання є об'єктом адміністративно-правового регулювання (хоча й стан такого правового регулювання наразі не є достатнім). В узагальненому вигляді підтверджують сформульовану позицію такі аргументи:

1) хоча Конституція України залишається основним орієнтиром широти свободи мирних зібрань та реалізації права на мирні зібрання, реалізація цього права в основному врегульована нормами адміністративного (матеріального та процесуального) законодавства. Український правник М.А. Самбор зазначає, що реалізація права збиратися мирно та гарантії реалізації цього права врегульовані на рівні Основного Закону України у надзвичайно загальному вигляді (Самбор, 2020: 267), що є цілком закономірним, адже: а) в будь-якій державі конституцією є «документ, котрий не складається із комплексу явних інструктивних регуляторів суспільного життя, а вміщує лише загальні параметри побудови та функціонування держави, юридичного статусу людини і громадянина» (Гладкий, 2019: 10); б) в Конституції та чинному законодавстві України загалом в частині регулювання реалізації права на мирні зібрання (яке не позбавлене недоліків, що потребують усунення, зокрема: поширення лише на громадян; обмеження реалізації цього права з метою охорони моралі; обмеженість переліку форм мирних зібрань (відсутність вказівки «*та іншим чином*»), в яких не враховано можливість здійснення, приміром, спонтанних мирних зібрань), використовується досить прогресивний підхід до унормування реалізації вказаного права – законодавство містить в міру деталізовані ознаки права на мирні зібрання, критерії реалізації цього права (потребують деталізації переважно в контексті позитивних зобов'язань держави);

2) основу реалізації права на мирні зібрання в Україні, як в правовій та демократичній державі, складають саме норми, в яких на державу покладаються обов'язки щодо забезпечення реалізації такого права та права інших людей на забезпечення громадського порядку, які відображаються саме в нормах адміністративного законодавства. На сьогодні в Україні відсутній спеціальний законодавчий акт, який врегульовував би свободу мирних зібрань, деталізував би порядок реалізації конституційного права на мирні зібрання (вказане є прогресивним підходом держави щодо забезпечення реальності об'єктивації цієї форми безпосередньої демократії, що узгоджується із правовими позиціями Європейського суду з прав людини, викладеними ним в п. 91 рішення в справі А. Кудревічюс та інші проти Литви, а також в п. 98 рішення в справі О. Навальний проти Росії), а також забезпечення його реалізації органами публічної влади, окреслював би гарантії реалізації вказаного права (вказане є вже негативним станом правового регулювання відповідного питання, привносячи юридичну невизначеність в діяльність адміністративних органів в частині виконання кореспондуючих обов'язків). Однак у тому разі, якщо в Україні буде розроблено та прийнято законопроект про свободу мирних зібрань, цей акт адміністративного законодавства будуть складати переважно норми про забезпечення реалізації права на мирні зібрання (в іншому випадку – коли в такому проекті Закону України будуть впорядковуватись ознаки мирних зібрань, деталізуватись обов'язкові процедури повідомлення про

зібрання – то в такому разі можна говорити про те, що Україна відійшла від усталеного підходу до забезпечення об'єктивності зазначеної форми безпосередньої демократії, що є виявом згортання демократії в державі та ознакою протидії розбудові громадянського суспільства). Схожій позиції з цього питання дотримується М.А. Самбор (Самбор, 2020: 263–264), котрий також розглядає потенційний законопроект (про реалізацію права на мирні зібрання) як акт адміністративного законодавства.

Поряд із тим, хоча сьогодні в Україні не створено спеціального акта, що врегулює реалізацію права на мирні зібрання, слід мати на увазі, що окремими нормами адміністративного законодавства врегулюються дії органів публічної влади (суду та органів публічної служби) щодо забезпечення реалізації права на мирні зібрання та про право на громадський порядок і безпеку (зокрема, підп. 3 п. «б» ч. 1 ст. 38 Закону України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР, ст. 21, ч. 1 ст. 24, статті 30, 31 Закону України від 23.04.1991 р. № 987-XII, п. 6 ч. 5 ст. 24 Закону України від 24.02.1994 р. № 4004-XII, статті 185-1, 185-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, ст. 182 Кодексу адміністративного судочинства України, підп. 10 п. 4 Положення, затвердженого урядовою постановою від 21.08.2019 р. № 812). У цьому контексті слід говорити про те, що на сьогодні реалізація конституційного права на мирні зібрання є об'єктом адміністративно-правового регулювання в контексті:

1) адміністративно-правового регулювання виконання обов'язків держави щодо суб'єктів реалізації права на мирні зібрання, а саме регулювання різних аспектів: взаємодії суб'єктів забезпечення реалізації права на мирні зібрання з метою виконання своїх обов'язків відносно об'єктивності відповідної форми прямої демократії; підтримання комунікації (також надання правових консультацій в межах публічного адміністрування з метою реалізації принципу *good governance*) публічної влади з організаторами мирного зібрання та іншими заінтересованими суб'єктами; забезпечення доступу суб'єктів реалізації права на мирні зібрання до місця (чи маршруту), де ними планується проведення зібрання у відповідній формі; забезпечення особистої безпеки учасників мирного зібрання; захисту прав, свобод і законних інтересів учасників мирного зібрання; запобігання вчиненню правопорушень з боку учасників мирного зібрання та інших суб'єктів (правопорушень, які виявляються в посяганнях на права, законні інтереси учасників мирного зібрання, інших суб'єктів, суспільства загалом), а також припинення цих правопорушень; захисту власності учасників мирного зібрання від протиправних посягань; сприяння виконанню учасниками мирного зібрання обов'язків, які на них покладаються у зв'язку із реалізацією права на мирні зібрання тощо;

2) адміністративно-правового регулювання виконання обов'язків держави щодо забезпечення права на громадську безпеку і порядок, головним чином: взаємодії суб'єктів забезпечення реалізації права на мирні зібрання (враховуючи також взаємодію з населенням) з метою підтримання громадської безпеки і порядку в процесі та в результаті реалізації громадянами права на мирні зібрання; виконання рішення суду, яким забороняється (обмежується) реалізація права на мирні зібрання; охорони та забезпечення громадського порядку під час реалізації права на мирні зібрання; здійснення заходів, які обмежують права та свободи людини, з метою підтримання громадського порядку, захисту прав, свобод і законних інтересів, які порушуються в результаті неналежної реалізації права на мирні зібрання та в інших, передбачених законодавством випадках; припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових порушень тощо.

Висновки. Підводячи підсумок викладеному, слід зазначити, що реалізація права на мирні зібрання є особливою формою безпосередньої демократії, практичний вияв якої покладає певний обсяг зобов'язань як на суб'єктів цього права, так і на суб'єктів забезпечення реалізації цього права. Юридична природа цих зобов'язань має як конституційно-правовий, так і адміністративно-правовий характер. При цьому реалізацію зазначеного конституційного права слід вважати безперечним об'єктом адміністративно-правового регулювання, адже нормами адміністративного законодавства України врегулюється важливі аспекти реалізації права на мирні зібрання. У цьому сенсі слід говорити про норми:

1) статусного характеру, а саме норми адміністративного законодавства, в яких регламентується правовий статус суб'єктів забезпечення реалізації права на мирні зібрання, в яких окреслюється їх предмет відання, повноваження, міра юридичної відповідальності. Зважаючи на ці норми законодавства (також як на норми законодавства, що регулюють суспільні відносини в частині забезпечення здійснення особистих прав з боку органів публічної влади), організатори та інші учасники мирних зібрань можуть формувати стратегію взаємодії з державою, органами місцевого самоврядування, суб'єктами громадянського суспільства з метою ефективною та повною реалізацією ними права на мирні зібрання;

2) превентивного характеру в частині недопущення (з використанням адміністративно-правових методів, способів і засобів, що охоплені, зокрема, адміністративно-правовим механізмом охорони немайнових прав (Пунда, 2018: 65-66) зловживання (недобросовісної реалізації) правом на мирні зібрання, що шкодить громадській безпеці та порядку, правам і свободам інших осіб, а також запобігання протиправних посягань на права, свободи і законні інтереси учасників мирних зібрань тощо);

3) санкційного характеру (інакше – нормами т. зв. «санакційного» законодавства (Романов, 2021: 56)) – шляхом визначення підстав, умов, порядку владного впливу (в межах заходів юридичної, а саме адміністративно-правової відповідальності) на порушників права на мирні зібрання, а також порушників адміністративно-правового режиму громадської безпеки та порядку з кола учасників мирного зібрання (та інших зібрань, неорганізованих осіб, які шкодять відповідному режиму, посягаючи на права, свободи і законні інтереси учасників мирних зборів, інших осіб під час таких зборів тощо);

4) процедурного характеру. Хоча сьогодні процедури реалізації права на мирні зібрання не врегульовані на рівні законодавства, що обумовлено потребою недопущення звуження об'єктивації такої форми безпосередньої демократії, утім, існує загальне розуміння про те, що у випадку запланованого (неспонтанного) мирного зібрання організатори заходу повинні поінформувати про цей захід орган публічної влади, а суб'єкт влади повинен відреагувати на таке повідомлення відповідним чином. Також до цих адміністративно-правових норм можна віднести ті, що врегульовують процедурні питання: забезпечення можливостей громадян України (в окремих випадках, зокрема, зазначених у ст. 31 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», – громадян інших держав) належним чином (ефективно, повною мірою) реалізувати право на мирні зібрання, гарантоване ст. 39 Конституції; взаємодії суб'єктів забезпечення реалізації права на мирні зібрання.

Список використаних джерел:

1. Гладкий В.В. Конституційний антикорупційний правовий режим. *Другі юридичні читання*: матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 26 квітня 2019 р.). Одеса : Фенікс, 2019. С. 9–15.
2. Краснова М.Г. Реформування поліцейського корпусу на пострадянському просторі: практичні навички та труднощі реформування структури на прикладах України, Грузії, Молдови, Киргизії. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2015. Вип. 28. С. 126–132.
3. Лісничук О.В. Пошуки формули нового суспільного договору після Євромайдану. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 5-6. С. 231–243.
4. Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. Київ : ВАІТЕ, 2015. 168 с.
5. Пунда О.О. Адміністративно-правове регулювання забезпечення здійснення особистих немайнових прав : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2018. 449 с.
6. Романов М.Ю. Сучасний стан нормативного забезпечення реалізації конституційного права громадян збиратися мирно, без зброї, проводити мітинги, походи і демонстрації. *Честь і закон*. 2021. № 4(79). С. 54–60.
7. Самбор М.А. Конституційне право на свободу мирних зібрань в Україні. *Право України*. 2020. № 6. С. 251–272.
8. Сидоренко Д.В., Лациба М.В. Барометр ОГС: оцінка середовища для громадянського суспільства у країнах Східного партнерства (оновлення в Україні). Київ : ECNL; УНЦПД, 2020. 27 с.
9. Mykhailiuk G., DiMatteo L.A. Creating a comprehensive peaceful assembly law for Ukraine: Idea and ideal. *New Perspectives*. 2021. Vol. 29, Iss. 1. pp. 45–68.
10. Yarmol L.V. On the right to peaceful assembly as a guarantee of freedom of expression: some reflections on Ukrainian law and practice. *UR Journal of Humanities and Social Sciences*. 2017. № 3(4). pp. 114–126.

References:

1. Hladkyi, V.V. (2019). Konstytutsiyni antykoruptsiyni pravovi rehym [Constitutional anti-corruption legal regime]. *Druhi yurydychni chytannia: materialy Vseukr. nauk. konf. Odessa: Feniks*. pp. 9-15. [in Ukraine].
2. Krasnova, M.H. (2015). Reformuvannya politseiskoho korpusu na postradianskomu prostori: praktychni navychky ta trudnoshchi reformuvannya struktury na prykladakh Ukrainy, Hruzii, Moldovy, Kyrhyzii [Reforming the police corps in the post-Soviet space: practical skills and difficulties of reforming the structure on the examples of Ukraine, Georgia, Moldova, Kyrgyzstan]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*. Vyp. 28. pp. 126-132. [in Ukraine].
3. Lisnychuk, O.V. (2017). Poshuky formuly novoho suspilnoho dohovoru pislia Yevromaidanu [Search for the formula of a new social contract after Euromaidan]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*. Vyp. 5-6. pp. 231-243. [in Ukraine].
4. Melnyk, R.S. (2015). Pravo na svobodu myrnykh zibran: teoriia i praktyka [The right to freedom of peaceful assembly: theory and practice]. Kyiv: VAITE. 168 p. [in Ukraine].
5. Punda, O.O. (2018). Administratyvno-pravove rehulivannya zabezpechennia zdiisnennia osobystykh nemainovykh prav [Administrative and legal regulation of ensuring the exercise of personal non-property rights]: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07. Irpin. 449 p. [in Ukraine].
6. Romanov, M.Iu. (2021). Suchasnyi stan normatyvnoho zabezpechennia realizatsii konstytutsiynoho prava hromadian zbyratysia myrno, bez zbroi, provodyty mitynhy, pokhody i demonstratsii [The current state of normative support for the implementation of the constitutional right of citizens to assemble peacefully, without weapons, to hold rallies, marches and demonstrations]. *Chest i zakon*. № 4 (79). pp. 54-60. [in Ukraine].
7. Sambor, M.A. (2020). Konstytutsiine pravo na svobodu myrnykh zibran v Ukraini [Constitutional right to freedom of peaceful assembly in Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. № 6. pp. 251-272. [in Ukraine].
8. Sydorenko, D.V., Latsyba, M.V. (2020). Barometr OHS: otsinka seredovyscha dlia hromadianskoho suspilstva u krainakh Skhidnoho partnerstva (onovlennia v Ukraini) [CSO Barometer: Assessing the Environment for Civil Society in the Eastern Partnership Countries (updated in Ukraine)]. Kyiv: ECNL; UNTSPD. 27 p. [in Ukraine].
9. Mykhailiuk, G., DiMatteo, L.A. (2021). Creating a comprehensive peaceful assembly law for Ukraine: Idea and ideal. *New Perspectives*. Vol. 29, Iss. 1. pp. 45-68. [in English].
10. Yarmol, L.V. (2017). On the right to peaceful assembly as a guarantee of freedom of expression: some reflections on Ukrainian law and practice. *UR Journal of Humanities and Social Sciences*. № 3 (4). pp. 114-126. [in English].